

SEXU ABUSUEN AURREKO BABESA

Barnahus ereduako etxeak, haurren lehen aterpea eta auzitegiko frogaren gordeleku

📁 JENDARTEA / Nerea Goti

Haurtzaroko sexu abusuen intzidentzia handiaren eta arazoari ematen zaion erantzun kolektiboaren panoramika oso bat eman du Save The Childrenek «Etxepe berean» txostenean, arreta sistema errotik aldatuko duen Barnahus ereduako proiektu pilotuaren harira. Gizartean dagoen ezjakintasunari eta pertzepzio okerreire begiratu die.

Noizean behin barruak asintzen dituen albiste solteetan izaten dugu arazoaren berri. Baina berriak agertu eta segituan desagertzen dira, konexiorik gabeko kasuak balira bezala, atzean duten errealitateari eta horren tratamenduari begiratu gabe. Arazoak izena du, haurtzaroan izaten diren sexu abusuak errealitate bat dira, eta adituen arabera, isilean mantentzen den errealitate horrek pentsatu baino askoz intzidentzia handiagoa du gure gizarteetan. Hala ere, ezer gutxi dakigu prebentzioaz, detekzioaz, prozedurez, eta pairatu behar dituzten prozesu judizialez... Gordin bezain ezezaguna den arazoaren panoramika osoa Save The Childrenen txosten batek eskaini du berriki, «Barnahus» ereduaren oinarrituta. Lakuak abian jarriko duen proiektu pilotuaren harira. Sexu indarkeriaren biktima izan diren adin txikikoak artatzeko sistema eta espazio berriak dira Barnahus izenarekin ezagutzen diren zentro horiek.

Ereduaren ezarpena biktima horien arretan mugarrria izango dela nabarmendu da, baina askoz gehiago erakutsi du, azalera irteten diren kasuen trata-

menduan egungo sistemak dituen gabeziak erakutsi baititu, haur eta nerabe horien ongizatearen ikuspuntutik begiratu eta auzitegietako bidea bukaeraraino eramateko gakoak den beste elementu bat hobetzea dakarrelako: testigantza baliokidea, eraginkortasun juridikoa bermatzeko.

Kasu gehienetan gakoak haurraren lekukotasunari ematen

Charo Arranz Araba, Bizkai eta Gipuzkoako Save The Childreneko zuzendari nagusia Gasteizen, Barnahus ereduari buruzko jardunaldian.
Jaizki FONTANEDA | FOKU

zaion sinesgarritasunarekin lotuta dago. Prozesuan zein prozeduran egon daitezkeen forma akatsak, gainera, zigorrik gabe bukatzen duten kasu askoren atzean daude.

BIRBIKTIMIZAZIOA SAIHESTU

Islandian sortua, AEBetan eta Europako hainbat herrialdeetan –gertuen Katalunian, hainbat etxerekin– hedatuta dagoen ereduak da. *Barnahus* hitzak «umeen etxea» esan nahi du islandieraz, eta, finean, biktimaren haurra eta haren familia erdigunean jartzen dituen arreta sistema integrala bermatzen du, egungo prozedurak eragiten duen birbiktimizazioa saihestuz.

Antolaketa berriarekin, ez da haurra sistemaren beharretara egokitu beharko dena, gaian formazio berezia duten profesionalak euren artean koordi-

natu eta etxe horretan bertan arituko baitira, haurrari entzun eta beharrezko babesa eta arreta emateko, baita berme guztiak izango dituen epaitegien aurreko prozedura abian jartzeko ere. Talde psiko-sozialak, osasun profesionalak, epaitegietakoek, poliziek edo gizarte zerbitzuek bertatik koordinatuta lan egingo dute jarraitu beharreko pauso guztietan.

Arestian esan bezala, eredu berria «mugarri» gisa aurkeztu da, baina benetan zer ekarriko duen ulertzeko, Barnahus ereduak gurera zer testuingurutan heldzen den eta zer aldatuko duen ikusi behar da, eta hori da, hain zuzen ere, Save The Childrenen «Etxepe berean» txostenak aletzen duena, arazoaren eta arreta sistemaren panoramika bat eskainiz.

Egungo agertokia deskribatzen duen lan horrek intzidentziari erreparatzen dio, arazoaren tamainaz ohartarazteko.

BOST UMETATIK BAT

Maneiatzen diren datuak ikusita, arazoaren intzidentzia kezkagarria da, are gehiago txostena irekitzen duen hausnarketa kontuan hartuta: «Haurrekiko sexu abusuak hitz egiten dugunean, prebentzioa ez den guztia berandu heldzea da». Nazioarteko prebalentzia zifrak oinarri hartuta, kalkulatu da EAEn bost umetatik batek sexu indarkeria jasan ahal izan duela, eta 18 urteko 2.000 eta 4.000 gazte artean izan daitezkeela bizi-tzan sexu-indarkeria mota bat jasan dutenak.

Ez dago, halere, datu zehatzak ezagutzeko modurik, nabarmentzen dutenez. Txostenean bildutako datuak 2018koak dira, eta horien ara-

bera, urte horretan Arabako, Bizkaiko eta Gipuzkoako foru aldundietako erregistroetan indarkeriarekin lotutako 90 jakinarazpen jaso ziren.

Urte horretan bertan Er-tzaintzak eta udaltzaingoez 16 urtetik beherakoen aurkako 276 sexu delitu bildu zituzten [Estatu espainoleko zigor kodeak 16 urtetan finkatzen du sexu adostasuna]. Hego Euskal Herriko hiru lurralde horietako epaitegietan 151 lagun izan ziren zigortuak urte horretan.

EAEn zenbat kasu gertatzen diren ez jakiteaz gain, «ez dakigu horietako zenbat antzematen diren, ezta zer ezaugarri dituzten ere. Ez dago erregistro bateraturik. Haur eta nerabe horiei arreta ematen dien zerbitzu bakoitzak bere erregistro propioa du. Guztia ez daude eskuragarri, eta ez dute informazio bera jasotzen», aipatzen da txostenean. Dauden datuek, beraz, «panoramika zatikatua, partziala eta nahasia ematen dute».

%80 INGURU HURBILEKOAK

Iñasi Arruabarrena Psikologian doktoreak zehaztu zuenez, haur eta nerabeek pairatzen duten sexu indarkeriak adierazpen ezberdinak ditu, eta azterlana harreman boterean oinarritutako sexu bortizkeria kasuetan zentratu da. Azaldu zuenez, ikerketek diote kasu gehienetan (%80 baino gehiago) abusuen egileak umearen ingurukoak direla, gizonezkoak gehienak, eta nagusiki neskak direla abusuak pairatzen dituztenak (%60 gutxi gorabehera). Prebalentzia, gainera, handiagoa da behar bereziak dituzten haur eta nerabeen artean. Beraien adinkideekin alderatuta, arriskua hiru eta bost bider artean handiagoa da.

Azken urteetan, erakundeek baliabide ezberdinak aktibatu dituzte, baina horien enfokea ez dela egokiena izan uste dute adituek. Haien iritziz, gauza asko hasi behar dira aldatzen, bai detekzio tresnak eta bai gizarte mailan dauden pertzepzioari zein kontzientziazioari dagozkien gaiak. Argi daukate, nolanahi ere, gaur egun haur edo nerabe batek jasan duenaz edo jasaten ari denaz norbaitekin hitz egiten duenean, oso konplexua den bide bat zabal-tzen dela, eta jakinarazten ez diren kasu askoren arrazoia horixe dela uste dute adituek.

Txostenaren arabera, icebergaren zati ezkutuan jarraitzen duten kasuen zergatietako batzuk gizartean dauden uste okerrekin eta ezagutza faltarekin lotuta daude.

«Profesionalek eta, oro har, herritarrek ez dakite susmoak jakinarazteko betebeharra dutela; eta ez dakite ez non eta ez nola egin». Askotan ez dakite jakinarazteak zer ondorio dituen ere, «eta horrek ere atzera eginaraz diezaike, maiz pentsatzen baita jakinarazten duena prozesu judizial edo judizialean parte hartzera behartuko dutela, edo gizartean egoera zailak bizi beharko dituela».

LEGEZ, JAKINARAZTERA BEHARTUTA

Kalean ez da ezaguna susmoak daudenean legeak dioela horien berri eman beharra dagoela. Txostenak dio horrekin batera profesionalen formazioan dauden gabeziak direla arazo larrienetako bat. Gaineratzen du Hezkuntza Sailak daukan protokoloa ezagutzen edo erabiltzen ez duten ikastetxeak eta profesionalak daudela, eta protokoloa irakasleei eta irakasle ez diren langileei zabaltzea proposatzen du.

Barnahus ereduak etxe bat, irudian. Adituek garrantzi handia ematen diote zentroak biktimarentzat eta familiarentzat proiektatu behar duen lasaitasunari eta babestua sentitzeko giroari.

Save The Children

Polizia etxeetatik eta ospitaleetatik urrun, irisgarritasuna da kontuan hartu behar den beste faktore bat, baita premia bereziak dituzten haurrei egokituta egotea ere

Prebentzioan, profesionalen formazioan eta kontzientziazioan sakontzeko beharra aipatzen dute adituek, «abusu kasu gehienak ezkutuan gelditzen» direlako

HAURRAREN SUSPERRALDIAN ZERIKUSI HANDIA DU SISTEMAREN ERANTZUNAK

Abusuek umeengan dituzten ondorioetan begirada jarrita, Iñasi Arruabarrena Psikologian doktoreak eta Save The Childrenen txostenaren egileetako batek nabarmendu zuen ikerketek argi erakusten dutela sexu abusuen ondorioz arrisku faktore handi bat dagoela osasun fisikoan eta mentalean arazo esanguratsuak garatzeko epe motz, ertain eta luzean. Hala ere, zehaztu zuen horrek ez duela esan nahi biktima izan diren haur eta nerabe guztiek esperientzia horrekin lotutako ondorioak pairatuko dituztela. Ikerketen arabera, badaude eragin potentzialki negatiboa moderatu dezaketelako aldagaiak, eta horietako batzuk biktimizazio egoerarekin lotuta daude (abusuen maiztasuna, erasogilearen hurbiltasun maila, bortizkeriaren erabilera egon den...).

Azaldu zuenez, «oso garrantzitsua» den al-

dagai batek zerikusia du biktimak bere inguruetik jasotzen duen erantzunarekin. «Hor, paper handi bat jokatzeko dute haurrak gertu dituen pertsonen, familiak, baina baita esku hartzen duten zerbitzuek ere, eta hor gu sartzen gara», adierazi zuen.

«Etxepe berean» txostenean, adituek gogorarazten dutenez, «guraso ez-erasotzaileen ehuneko handi batek ondoez emozionalaren eta traumaren sintoma esanguratsuak gartzatzen dituzte», horrek adingabeak behar duen laguntza emateko dakartzan traba guztiekin. Era berean, ikerlan asko ez badago ere, ikusi da ondoan horrelako kasu bat bizi izateak eraginak izan ditzakeela anai-arrebengan. Ikerketa batzuen arabera, biktimen antzeko sintomatologia barnetatzen eta kanporatzen dute, «depresioaren eta antsietate sintomak barne».

Jakinarazpen kopurua txikia izatearen arrazoen artean, salatzekeo betebeharrari buruzko ezagutza faltarekin batera, abusuak hautemateko adierazleak ez ezagutzea aipatzen dute adituek. Era berean, askotan norberak bere lanbidean duen erantzukizunaren barruan betetzen duen rola pertzepzio okerra dagoela zehazten dute, jakinarazteko ardua beste profesional batena dela uste baita askotan.

LAGUNTZEN EZ DUTEN PERTZEPZIOAK

Ohartarazpenik ezaren zergatien artean, bestalde, lanpostuan, haurraren edo familiaren izan daitezkeen eragin negatiboen edo gatazken beldurra ere egon daitezke. Familia barruan konpondu beharreko egoerak direla pentsa dezakete batzuek, sistema judiziala eraginkorra ez den pertzepzioa (hainbatetan abusua egin duenak zigorrik ez duelako), prozesu judizial batean sartzeak ekar ditzakeen ondorioen beldurra... eta beste askotan, pentsa daiteke horrelako egoerak familia barruan konpondu behar direla edo hobe dela adin txikiko hori beste era batera babestea.

Kontzientziazioa eta informazioa, beraz, hobetu beharreko atalak direla nabarmen-tzen dute, profesionalen formakuntzarekin batera.

Hurrengo urrats bati erreparatuta, ohartaraziak diren kasuetan, txostenak nabarmen-tzen du EAE 600 sarrera puntu baino gehiago daudela salaketa jaso eta hasierako arreta emateko, kontuan hartuta kasuak osasun zerbitzu ezberdinetatik, justizia administrazioetik, gizarte zerbitzuetatik edo polizia etxe ezberdinetatik hel daitezkeela

Irudian, biktimaren elkarrizketa jarraitzeko gela. Epailea, fiskala, abokatuak eta ikertua izaten ari den pertsona ere hartzeko espazioa da, eta bertatik galderak helarazteko aukera dute. Save The Children

sistemara, eta horrek eragile-en jarduera ezegokia eta deskoordinatua eragiten duela, haurrari kalte erantsia sortuz, gainera, bigarren biktimizazio horrek kalte psikologikoa areagotzen baitu.

Panorama horren aurrean, uda aldean Gasteizen abian izango den lehen Barnahus etxearen esperientzia pilotuak nabarmen aldatuko ditu hainbat gauza. Hasteko, sexu-indarkeria kasuentzako sarrera puntu bakarrak izango dira etxe horiek. Arabakoaren ostean, beste bina zabaldu nahi ditu Lakuak Gipuzkoan eta Bizkaian.

Beatriz Artolazabal Lakuako Gobernu Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako sailburuak grafikoki azaldu zuen espazio berriek ekarriko duten bide berria: irakasle baten kasu bat hautematen badi, zuzendaritzari jakinarazi eta honek «Barnahusera joko du eta familiari bertara joateko gomendatuko dio».

Etxe horretara helduko den umeak haurren biktimizazioan espezializatutako profesionalak izango ditu ondoan; familiak ere laguntza profe-

sionala jasoko du, eta kasuan parte hartzen duten estamentu guztietako profesionalak aktibatuko dira bertatik beharrezko arretaren atal guztiak jorratzeko, biktimaren miaketa medikotik hasita.

ELKARRIZKETA, FROGA FORENTSEA

Hala ere, funtsezkoa den elkarrizketa forentsea da ereduak eskaintzen duen tresna balioetsuenetako bat. Grabatua izaten da eta telebista zirkuitu itxi baten bidez esparru judizialeko ordezkari ezberdinek beste gela batetik zuzenean jarraitu dezakete.

Ameriketako Estatu Batuetan eta Europan egindako azterketek ondorioztatu dute sistemak epaiketen eta zigo-

rren kopurua bikoiztu eta hirukoiztu egin direla.

AEBetan, Children`s Advocacy Center (CAC) zentroak dira 1980ko hamarkadatik mota honetako arreta ereduak aplikatzen dutenak. Hamarkada horren bukaeran, CAC zentroen arreta ereduak egokituta, Reykjaviken Barnahus izeneko zentroa zabaldu zen tresna berri bat abian jarritik: esparru judizialeko ordezkariak pantailatik jarraitu ahal duten elkarrizketa forentsea. «Horrek bermatzen zuen frogaren epaiketarako baliozkotza izatea eta aurrez erabakitako frogaren gisa konfigurazioa», nabarmen-tzen dute adituek.

Elkarrizketa sexu indarkeriaren biktimen ebaluazioan aditua den psikologo batek egiten du, «ebidentzia oinarritutako protokoloa eta jardunbideei jarraituz, frogaren kantitatea eta kalitatea bermatzeko».

Elkarrizketa horren grabaketari esker, biktimak ez du epaiketara joan beharrik. Testigantza beste gela batean ematen ari den bitartean, epailea, fiskala, defentsako eta akusazio-ko abokatuak –eta akusatuak berak, hala eskatuko balu– pantailan ikusi eta elkarrizketatzaileari galderak helarazteko aukera izango dute.

Sistemak biktimen detekzioa eta ebaluazioa hobetzen dituela baieztatu da, eta Europako Kontseiluak berak gomendatutako ereduak da. Abusuak pairatu dituzten haur eta nerabeen arretari dagokionez, beraz, askoz samurrago eta eraginkorragoa den bide berri bat zabaltzen da, baina ondoren prebentzioaren lanketa behar izango duena, Save The Childrenek dioenez, kasu hauetan prebentzioa ez den guztia berandu heldutzea delako.

Arreta eredu berriak esku-hartze judiziala arindu eta atxilotzea eta epaiketa kopuruak handitzen dituela nabarmendu dute. Herrialde batzuetan, bikoiztu eta hirukoiztu egin dira

Susmoaren aurrean, esplorazio elkarrizketa bat egon daiteke salaketa jartzeko moduko elementu argi nahikorik ez dagoenean. Auzitegi elkarrizketa epaitegiak eskatzen du

BRAGI GUDBRANDSSON

NAZIO BATUETAKO KIDEA ETA BARNAHUS EREDUAREN SORTZAILEA

«Epaitegietan haurraren narratibak froga gisa balio izatea bermatu nahi badugu, adingabeari elkarrizketa asko ez egitea bermatu behar dugu»

Gudbrandsson Gasteizen izan da berriki Lakuak ezarri nahi duen proiektu pilotuaren aurkezpenean. GAUR8ri kontatu zionez, gizarte zerbitzuetako langilea izan zen Islandian, kontzientzia handirik ez zegoen garai batean. «Bertatik bertara ikus nezakeen sistema zein izugarria zen, eta ez ziren soilik errepikatzen ziren elkarrizketak, batzuetan ez zen adingabearekin hitz egin nahi ere izaten, ez baitzuten uste adingabea lekuko ona zenik», gogora ekarri zuen.

Gakoetako bat adingabearen testigantzari ematen zaion sinesgarritasunarekin lotuta dago. Nola jokatu beharko litzateke?

Lekukotzaren baliozkotasuna ebaluatzea zaila delako ustearen arrazoia ia beti adingabeari hainbat pertsonak hainbat elkarrizketa egin dizkiotelako da. Formaziorik gabeko pertsona askok galdetzen badiote, kontatzen dituen bertsioen artean aldeak egongo dira beti, haurraren narratibak desadostasunak izango ditu, eta horren arrazoia da batzuetan erantzuteko orduan erantzun zuzena zein den pentsatzen dutela. Batzuetan, gainera, uste dute galdetzen duen helduak entzun nahi duena erantzun behar dutela. Galderak egitean, adingabe bat elkarrizketatzeko behar den prestakuntza ez baduzu, gaizki interpreta daiteke edo gidatuegiak izan daitezke, eta galdera desitxuratu egin dezakete.

Prozedura judizialean haurraren narratibak froga gisa balio izatea bermatu nahi badugu, adingabeari, lehenik eta behin, elkarrizketa asko ez egitea bermatu behar dugu, eta elkarrizketa ugari horiek adingabearen narratiba kutsatzen ez dutela bermatu behar dugu, testuinguru judizialera iristean kasua suntsitzen dutelako.

Jaizki FONTANEDA | FOKU

Batzuetan, gauzak iradoki daitezke, adingabeak oso eraginberak dira, haurra engaina dezakezu, erantzuna iradokitzen diozu, eta narratiba suntsi dezakezu. Eta hori Europa osoan gertatzen da, haurrek euren narratiba kontatu behar diete haurtzaroa babesteko zerbitzuko arduradunei, poliziaren aurrean, ospitale batean, fiskalaren aurrean, terapeuta baten aurrean..., eta ez nau batere harritzen inork ez jakiteak benetan zer gertatu den. Hori oso kaltegarria da; oso esperientzia mingarria partekatzen ari da. Badago bigarren elementu bat, ingurunea. Komisaria batera eramaten badugu, biktima den pertsona baten erruduntasun sentimendua sendotzen ari gara. Adingabe gehienek badakite eta polizia etxera eramaten dituztela txarra den zerbait egin dutenak, eta noski, adingabe horietako askok sexu ekintza batean parte hartu dute, ez

dira horren arduradun izan, baina arduradun sentitzen dira. Horregatik, oso kaltegarria da biktima adingabea polizia etxe batera eramatea; instalazio adiskidetsu batean elkarrizketatu behar da, lasaitzeko diseinatutako leku batean, erlaxatuta egon dadin eta seguru senti dadin. Benetan mingarria izan den zerbait kontatu behar duen adingabe batek segurua den zentro bat behar du; ingurune adiskidetsu eta positiboan errazago egingo du.

Espazioa eta profesionalen formazioa beste gako nagusiak dira. Nola egiten dugun deskribatuko dizut. Guk [Barnahus eredu] elkarrizketa gela txiki bat daukagu: oso gela eroso da, oso atsegina, eta hor daude adingabea eta elkarrizketa egiten dion pertsona; ez dago beste inor. Prestakuntza espezializatua jaso duen

norbaitek egindako elkarrizketa da. Izkina batean kamera txiki bat dago, elkarrizketa egiten den bitartean grabatzen ari dena, eta jarraipen gela bat dago; beraz, kamera grabatzen ari dena pantaila batean ikusten da. Jarraipen gela horretan epailea dago, eta bera da gertatzen ari den guztiaren arduraduna; horrez gain, defentsaren abokatua, fiskaltzaren ordezkariak, polizia, haurrak babesteko zerbitzuen arduradun bat eta adingabearen abokatua edo legezko ordezkaria ere hor daude. Hori, normalean, elkarrizketa estandarizatu bat da. Elkarrizketa amaitu ondoren, epaileak aukera ematen du adingabeari gauza jakin batzuk galdetzeko, eta, lehentasunez, defentsak egin ditzake galderak; hau da, elkarrizketaren ondoren, bigarren fase batean galdeketa bat dago. Hori guztia bideoz grabatzen da; beraz, kasua epaiketa batera iristen bada, grabazio hori auzitegian aurkeztzen da, eta adingabeak ez du auzitegira joan behar. Horrela, birbiktimizazioa saihesten dugu, haurra auzitegian egindako galdeketagatik beldurtuta sentitzea saihesten dugu. Bada beste elementu gehigarri bat hemen: denbora faktorea. Elkarrizketa forentse hori egin dezakegu salaketa jarri eta adingabearen jatorrizko kontakizuna egin eta astebete, bi edo hiru astera. Ondoren, berehala, adingabea ebaluaziora eta terapiara pasatzen da, eta ez du gehiago sistema judizialean pentsatu behar.

Ikerketek erakutsi dute sistemaren gauzarik okerrenetako bat kasua auzitegietara iritsi arte izaten den itxaronaldi luzea dela. Bizitza geldiarazita izan balute bezala deskribatzen dute, eta benetan kontraesankorrak diren mezuak jasotzen dituzte. Esaten zaie beren bizitzarekin jarraitu behar dutela, baina abusuaren xehetasun guztiez gogoratu behar direla, gero ingurune judizial batean deskribatu eta berriro kontatu ahal izateko. Beraz, adingabeak prozesu hori guztia jasaten du hilabete batzuetan, urte batzuetan –teknikoki urtebete baino gehiago pasatzen delako salaketa jartzetik lehen instantzia amaitu arte, apelazio bat egon daiteke... sarritan bi, hiru edo lau urte pasatzen dira–. Barnahus ereduarekin hori ez da gertatzen.